

Mag. Anders Langgaard og hans Kapellan Otto Krogstrup.

Af Chr. Villads Christensen.

I »Kirkehistoriske Samlinger« 4 R. II Bd. har Dr. phil. H. F. Rørdam offentliggjort en Del Aktstykker angaaende herrnhutiske Præster i Aalborg Stift i Midten af forrige Aarhundrede. Det var i en enkelt Egn af Stiftet, at disse Præster vare blevne samlede, i de barske Strækninger ud imod Vesterhavet i begge Han Herrederne og det tilgrænsende Hvetbo Herred. Hovedmændene for dem vare de to Præster i Klim, Torup og Vust, Mag. Anders Langgaard og hans Kapellan Otto Krogstrup. Som det allerede af de ovennævnte trykte Aktstykker vil ses, vare disse to Mænd de eneste, hvem den herrnhutiske Lære havde grebet med en saadan Alvor, at de for dens Skyld opgave deres Embeder og droge bort til fremmede Lande.

Over de Mænd, der foretage et saadant Skridt for deres Overbevisnings Skyld, vil der altid falde noget af Martyriets Glans, og hvilken end den Sag maatte være, som de have kæmpet for, om den senere er naaet frem til endelig Sejr, eller den forlængst er sunken hen i Forglemmelse, vil der altid være en fængslende Magt ved saadanne Skikkelser, der i deres Livsførelse have vist, at der var Alvor i deres Tro, og at der stod en Personlighed bag ved deres Ord. Og for Læsere af »Kirk. Saml.« vil det formentlig tillige have sin Interesse at se, hvorledes den

herrnhutiske Lære, Pietismens yderste Udløber, under sit Forsøg paa at vinde Fodfæste i Danmark støder sammen saavel med Menigmands rationalistiske Vanekristendom som med de herskende Myndigheders statskirkelige Orthodoxi.

Om denne dobbelte Konflikt findes i Aalborg Bispearkiv opbevaret saa mange Aktstykker, at vi gennem dem kunne faa baade et dybere Indblik i de to Mænds Karakter og Tænkesæt og et indgaaende Kendskab til hele Stridens Forløb indtil det Øjeblik, da Slaget er tabt for dem, og de som overvundne Mænd forlade Landet. Paa Grundlag af disse Aktstykker er efterstaaende Skildring bygget.

Af de to Præster er det nærmest Kapellanen, der vil blive Helten i den kommende Strid. Han er ubetinget den stærkeste Karakter af de to; derfor bliver hans Standpunkt gennemført og konsekvent, hans Holdning uden Vaklen, hans Kamp aaben og hensynsløs. Han har den religiøse Fanatisme, der aldrig gaar paa Akkord; derfor ringeagter han Kongens Love og træder Humanitet og Menneskekærlighed under Fødder. Han følger kun sin egen Samvittighed og sin egen subjektive Opfattelse af, hvad der er Ret og Pligt, og maalt med denne Maalestok maa det siges, at hans Vandel er uden Plet og Lyde.

Noget anderledes er det med Sognepræsten. Han møder ikke som Kapellanen med fuldt færdige, udprægede Anskuelser. Der er hos ham en Tilbøjelighed til at mediere, til at gaa uden om de værste Anstødspunkter og forsøge paa at redde sin Overbevisning uden derfor at lægge sig ud med anderledes tænkende. Hans Adfærd bliver saaledes mindre hensynsløs, men tillige mindre aaben end Kapellanens, og uden dennes Paavirkning havde han rimeligvis aldrig vovet sig saa langt ud, som Tilfældet blev. Men efterhaanden bliver hans Standpunkt dog fastere og klarere, og da det endelige Valg omsider blev stillet ham, tøvede han ikke med at følge Kapellanens Exempel og forlade Embedet.

Anders Langgaard var født 1711, og hans Forældres Navne tyde paa, at han var af Bondeslægt. Hans Fader

hed Christen Andersen, hans Moder Marie Christine. Wibergs Præstehistorie meddeler, at han var født paa Godset Nørthorp i Rær Sogn i Thy. I det kortfattede latinske Vita, som i Anledning af hans Udnævnelse til Præst findes indført i Aalborg Stifts Ordinationsprotokol, siges, at han er født »in Jutiorum extremo septentrionalium Holmio«, hvilket Udtryk meget vel kan passe paa Hanstholmen, af hvilken Rær Sogn udgør en Del¹⁾. Efter at være bleven undervist hjemme af Forældrene selv blev han i en Alder af 19 Aar oversendt til Præsten i Hjørdemaal, Hr. Thomas Praem, der i Løbet af to Aar forberedte ham til Student. I 1732 blev han indskrevet ved Universitetet, men vendte derefter tilbage til sin gamle Informator og blev hos ham som Huslærer for hans tre Sønner indtil Aaret 1734, da han paany rejste til København. Her tog han 1735 baade theologisk Examen og Magistergraden og blev derpaa samme Aar Rektor for Latinskolen i Nykøbing paa Mors. Denne forestod han i 4 Aar, indtil han i 1739 blev kaldet til Sognepræst for Klim, Torup og Vust.

I Kaldsbrevet paalægges der ham Forpligtelse til at antage en Kapellan. Han selv indgav da Andragende til Kongen om at faa Otto Krogstrup udnævnt til denne Plads.

Otto Nielsen Krogstrup var født paa Godset Brahetrolleborg paa Fyen d. 18de August 1714. Hans Fader Niels Krogstrup var Herredsskriver i Salling Herred, hans Moder hed Gertrud Winther. I 1735 blev han Student fra Faaborg Skole, 1739 tog han theologisk Examen, og efter Mag. Langgaards Indstilling blev han derpaa d. 17de Februar

¹⁾ I Kirkebogen for Rær og navnlig for Annexsognet Vigsø findes i forrige Aarhundrede talrige Personer af Navnet Langgaard. Om en af dem bemærkes, at han var fra Gaarden Langgaard i Tved Sogn, og formodentlig havde hele Slægten sit Navn efter den. Men Anders Langgaard selv findes dog ikke i nogen af disse eller de omliggende Sognes Kirkebøger.

1741 kaldet til Kapellan pro persona for ovennævnte Embede¹⁾).

Aalborg Stifts Kopibøger bære ikke noget Spor af, at der før de to unge Præsters Ankomst til Klim har været Bevægelser i herrnhutisk Retning blandt Gejstligheden der i Egnen. En saadan mærkes først fra Aaret 1743, og det er altsaa rimeligt, at den netop er udgaaet fra Klim Præstegaard og da navnlig fra Kapellanen. Han havde nemlig en ældre Broder, Herløv Frederik Krogstrup, der da allerede i flere Aar havde været Præst i Haslund ved Randers, og hos hvem Tilhængerne af den herrnhutiske Retning havde et af deres vigtigste Tilholdssteder. De to Brødre levede i et nøje aandeligt Samliv; de besøgte hyppigt hinanden, og da senere Præsten i Haslund blev sygelig, skyede den yngre Broder hverken de lange Rejsers Besværligheder eller sine Foresattes Mishag for at kunne være hos ham saa meget som muligt. Strax efter at han havde taget sin Examen, og inden han endnu havde faaet Ansættelse, tilbragte han nogen Tid hos Broderen, og derfra drog han da med fuldt færdige Meninger op til sin nye Virksomhed i Klim.

Men selv om den herrnhutiske Lære ikke var kendt der paa Egnen før Krogstrups Ankomst, var Vejen dog godt banet for den gennem Pietismen, der med sin Fordring paa Troens Inderliggørelse og den enkeltes personlige Forhold til Frelseren kun ved en Gradsforskel var adskilt fra Brødremenighedens Lære. Og til denne Retning hørte flere af Egnens Præster, der senere sluttede sig nøje til Præsterne i Klim, saaledes Hr. Henrik Jespersen i Tømmerby og Lild, der var Anders Langgaards Svigerfader, og Hr. Henrik Bloch i Aggersborg. Senere kom en anden Meningsfælle af dem, Hr. Lavrids Fugl, ligeledes en Svigersøn af Præsten i Tømmerby, til Saltum og Hune i det tilgrænsende Hvetbo

¹⁾ Først ved Reskript af 2/8 1742 blev der oprettet et residerende Kapellani i Klim.

Herred. Ogsaa fremragende Lægmænd sluttede sig til dem. I Gjøttrup Sogn boede saaledes den Kaptejn Philip Christoffer Holstein, der i 1743 forlod Landet for at lade sig optage i Menigheden i Herrnhut, hvorfra han hjemsendte det udførlige Brev som Dr. Rørdam har meddelt i »Kirkehist. Saml.« 3 R. VI. Naar Kaptejn Holstein i dette Brev blandt de øvrige Personer, han sender Hilsen til, ogsaa nævner Herredsfogden over Hanherrederne, Severin Bruun i Fjerritslev, berettiger dette dog ingenlunde til at antage, at ogsaa han hørte til Sektens Tilhængere. Tværtimod viser han sig senere saa ivrig for at forfølge dem, at Mag. Langgaard anser sig for beføjet til at klage over ham til Biskoppen. Det samme gælder tildels den gamle Pastor Obel i Øsløs, til hvem der ogsaa sendes Hilsen, men hvis senere Forhold viser, at han stod uden for den hele Bevægelse, hvorvel han kun nødig gaar med til at lægge den Hindringer i Vejen.

Derimod fandt de to Præster ingen Støtte for deres reformatoriske Bestræbelser hos de gejstlige Myndigheder. Deres nærmeste Foresatte var Provsten over Vester Hanherred, Mag. Friedenreich, Sognepræst til Kjettrup og Gjøttrup. Han siges at have været en Tilhænger af Pietismen, og Træk fra hans Ungdom tyde paa, at han da endogsaa er gaaet meget vidt i denne Retning¹⁾. Men det er gaaet over, efter at han er bleven Provst. Da han paa Embedsvegne kommer i Forhold til Præsterne i Klim, tager han ingenlunde blidt paa dem, og hans Indberetninger til Bispen om deres nye Lærdomme synes snarest dikterede af Fjendskab og Uvilje.

Over Provsten stod Biskop Brorson i Aalborg. Dr. Rørdam siger om ham, at han var en af Pietismens bedste Mænd, og efter hans Optræden i den her foreliggende Sag kan man kun fuldt ud tiltræde dette rosende Vidnesbyrd. I Modsætning til Provsten søger han stadig med Mildhed og

¹⁾ Kirk. Saml. 3 R. I, 380.

Venlighed at vejlede de unge Fanatikere; han skriver til dem som en Ven og Broder og vil hellere anvende Formaninger end true med sin Embedsmyndighed. Navnlig overfor Krogstrup synes han at have næret et virkeligt Venskab, og denne gengældte sikkert hans Følelse, hvorvel det ikke faldt ham ind af den Grund at slaa det mindste af paa det, som han en Gang havde tilegnet sig som det rette.

Endelig stod som den øverste gejstlige Instans paa den Tid det af Kristian VI indrettede General-Kirkeinspektions-Kollegium i København.

Det første Par Aar af Kapellanens Ophold i Klim forløb i tilsyneladende Ro; men den Voldsomhed, hvormed Striden mellem ham og hans Menighed brød ud i 1743, viser, at Forbitrelsen imod ham allerede længe havde ulmet, og senere erklærede Menigheden da ogsaa rentud, at den lige fra hans første Ankomst til Sognet havde været forarget over ham.

Det gik her, som det plejer i lignende Tilfælde, at medens største Delen af Menigheden stødtes bort af hans nye Lærdomme og den stærkt udfordrende og hensynsløse Maade, hvorpaa han vilde drive dem igennem, var der et Mindretal der sluttede sig til ham og forsøgte at efterligne det mystiske og tidt uforstaaelige Talesprog, som han betjente sig af. Til disse faa, der samledes med Præsterne i en snævrere Kreds ved gudelige Forsamlinger, sluttede sig forskellige udensogns Folk, der vare blevne »vakte« ved den nye Forkyndelsesmaade og søgte enhver Lejlighed til at være sammen med deres Meningsfæller. Det mest opsigtsvækkende Tilfælde af denne Art har sikkert været, da Jomfru Obel fra Øsløs, den gamle Pastor Obels Datter, forlod sine Forældre og sit Hjem for at leve med det lille herrnhutiske Samfund. Hun havde i længere Tid været i Huset hos sin Faders Nabopræst, den før nævnte Henrik Jespersen i Tømmerby, og havde der gjort Bekendtskab med Prædikanterne fra Klim, ligesom det omtales, at hun

gentagne Gange havde deltaget i deres gudelige Forsamlinger. Da nu Dagen kom, paa hvilken hun skulde vende tilbage til Forældrene, og Faderen havde sendt en Vogn for at hente hende, forlod hun uden nogens Vidende Præstegaarden før Vognens Ankomst og begav sig alene bort til Mag. Langgaards Annexsogn Torup, hvor en Søster af hende boede. I Torup var Mag. Langgaard tilstede med en Vogn og kørte hende hjem til sig, og siden, siges der, skal Kapellanen og Mag. Langgaards Hustru være rejst langvejs bort med hende, alt sammen uden Forældrenes Vidende eller Tilladelse. Man kan forstaa, at Forældrene tog sig den Sag meget nær, og at Pastor Obel blev vred, da han kom under Vejr med, at det var Præsten i Klim, der stod bag ved. Mag. Langgaard fortæller selv, hvorledes Hr. Obel indfandt sig hos ham, skældte ham selv ud for den groveste Skælm og hans Hustru for en Skøge og dem alle for Skarns Pak og liderligt Folk og sluttelig truede med Retsforfølgning¹⁾. Om Datterens Opholdssted fik Pastor Obel dog ingen Oplysning ved denne Lejlighed, og han indberettede da Sagen til Biskop Brorson og bad ham forsøge paa at skaffe Datteren tilbage.

Dette forefaldt i Oktober 1744, et Aar efter at Bispen første Gang var bleven underrettet om de sekteriske Lærdomme, som prædikedes fra Klim, og i den Anledning

¹⁾ Skønt man jo ikke maa lægge for megen Vægt paa en vred Mands Ord, synes dog Valget af de Skældsord, som Pastor Obel betjener sig af, at tyde paa, at Udenforstaaende fandt en vis Forbindelse mellem den nye Religion og dens Bekenderes Sanselighed. Og der fremkom ogsaa under Sagen andre Udtalelser, der røbe, at i hvert Fald Kvindekønnet let blandede de erotiske og de religiøse Følelser sammen. Saaledes afgiver en Kvinde, Ane Jensdatter, følgende skriftlige Erklæring: »Jeg tror af min Skønsomhed, jeg har af Skriften, at der er saadan en Frigørelse i Jesum og i hans Blod og Saar, at en Mands- og Kvindeperson kan kysse hinanden uden Synd. Denne Bekendelse har hun fundet sig foranlediget til at aflægge, fordi en Præst har nægtet at tage en Pige til Alters, der bekendte sig til den samme »Tro« som hun.

havde begyndt at brevvexle med de to Præster, som senere skulde skaffe ham saa mange Bryderier. Han tog sig nu med Iver af Sagen, og strax efter at have modtaget Pastor Obels Brev afsendte han hele tre Skrivelser i den Anledning. Den første var til Mag. Langgaard, hvem han paalagde ufortøvet at bringe Datteren tilbage til sine Forældre eller i det mindste lade dem vide, hvor hun var, for at de selv kunde afhente hende. Dernæst skrev han til Jomfruen selv, foreholdt hende den utilbørlige Opførsel, hun havde vist, formanede hende til at vende tilbage og lovede at gaa i Forbøn for hende hos Forældrene, saa alt kunde blive glemt og tilgivet. Dette Brev sendte han ligeledes til Mag. Langgaard, da han jo ikke selv kendte Jomfruens Adresse. Endelig underrettede han Pastor Obel om de Skridt, han havde foretaget, og lovede at lade ham vide, hvad Svar han erholdt fra Mag. Langgaard.

Denne tøvede heller ikke med at besvare Biskoppens Brev, men mærkelig nok indeholder hans Skrivelse ikke den mindste Antydning af, at han agter at efterkomme Bispens bestemte Befaling. Derimod beklager han sig over Pastor Obels ovenmeldte Opførsel imod ham og finder, at der er gjort alt for meget Væsen af den Sag. »Jeg tænkte ikke efter«, skriver han, »at det skulde gaaet Forældrene saa nær til Hjertet, da hun jo ikke var forlist, fordi hun engang ved bekvem Lejlighed, sig til Vederkvægelse og Velsignelse, besøgte de Sjæle, som hun vist tænker at staa med for Jesu Ansigt en Gang, da den Aandernes Fader vil fordre Regnskab for, hvad Lydighed hun har bevist ham«. Om Jomfruens Opholdssted melder han ikke et Ord; men da denne Episode ikke omtales senere, maa hun vel antages i god Behold at være kommen hjem til Forældrene igen.

Af andre Tilhængere af Sekten i Klim nævnes jævnlig en forhenværende Skomager Handrup. Efter at være bleven »vakt« havde han lagt Professionen paa Hylden og drog nu rundt i disse Egne som Lægprædikant, men dog med fast Tilhold i Klim Præstegaard. Han synes at have irriteret

Avtoriteterne i særlig Grad. Provsten anslaaer altid en spydig Tone, naar han taler om ham, og selv den fred-sommelige Biskop Brorson er lige ved at blive utaalmodig over denne sin nye Kollega, der, som Biskoppen et Steds bemærker, drager rundt i Stiftet paa Visitats. Senere træffe vi i Præstegaarden to tyske »Lemmer«, en Skræder Zeidler og hans Hustru, der vare blevne indkaldte fra Menigheden i Herrnhut og en Tidlang boede hos Mag. Langgaard. Og endelig omtales ved deres gudelige Forsamlinger jævnlig andre Præster, som selv fra fjerne Egne rejste derop for at være sammen med deres Meningsfæller. Saaledes skriver Provst Friedenreich til Biskoppen i Sommeren 1744: »Igaar var der i Klim Præstegaard en stor Forsamling af 6 Præster, og Skomageren som Præses iblandt dem: Præsten i Har-ridslev¹⁾, Præsten af Mov, der har været der efter Beretning næsten 14 Dage, Hr. Henrik og Kone af Aggersborg, Kapellanens Broder og saa Mag. Langgaard og Hr. Krogstrup«.

Men Hovedsagen for Præsterne maatte dog stadig være at vinde fast Fod i deres egen Menighed, og dermed gik det kun daarligt. Kun et Mindretal sluttede sig til dem, medens de fleste stod haardt imod. Dog gik det nogenlunde fredeligt i selve Klim Sogn, hvor Præstegaarden dengang laa, og i det nærmest liggende Annexsogn Torup. Men i det fjerne Vust Sogn, der strækker sig op over det smalle Stykke af Vester Hanherred mellem Bolbjerg og Han Vejle, mødte de nye Lærdomme den uforsonligste Modstand, og den haardføre og stridbare Befolkning, som boede i disse barske Egne langs Vesterhavet og bag Flyvesandsklitterne, var ikke tilsinds at finde sig i noget, som de ansaa for Brud paa deres nedarvede Sæd og Skik. Det blev derfor særlig i dette Sogn, at Striden kom til at staa, og kun sjældnere indblandes Personer fra de andre Sogne i Kampen.

¹⁾ Hr. Mathias Povlsen til Harridslev og Albæk ved Randers.

Men selv i Vust havde Kapellanen dog en lille Skare af Tilhængere og iblandt dem selve Sognefogden, Jens Graversen. Han støttede trolig Præsterne med al sin Indflydelse, og naar det kneb, kunde han endogsaa skaffe dem en Tillidsadresse fra Vust Sogn med 20 Beboeres Navne under. Men det forslog ikke. Modpartiet, hvis Hovedmænd vare Gravers Povlsen og Just Kold, indgav Adresser med over 40 Underskrifter, ja ved en enkelt særlig Lejlighed, hvor det netop gjaldt om at virke ved Masseudfoldning, kunde de endogsaa stille med en Styrke paa henved 80 Personer. Men Kapellanen var jo ikke den Mand, der gav efter for Modstand. Af de tre Sogne synes han særlig at have udvalgt sig Vust til sin Virkekreds, fordi han der var mest forhadet, og blandt de mange Klager fra dette Sogn er ogsaa den, at det gentagne Gange var sket, at Kapellanen kom for at forrette de kirkelige Handlinger, skønt det udtrykkelig var blevet dem bebudet, at Sognepræsten selv vilde komme, og de derfor i god Tro havde begivet sig til Kirken.

Det første og gennem hele Striden det vigtigste Spørgsmaal, som laa Kapellanen og hans Menighed imellem, var — her som alle Vegne, hvor herrnhutiske Meninger trængte ind — den Maade, hvorpaa han udførte Skriftemaalet. Menigheden var kommen under Vejr med, at han ikke brugte Ritualets Ord, som de vare vante til at høre dem, naar Præsten tilsagde dem Syndernes Forladelse. Det mente de ikke at kunne finde sig i, og efter at have ventet i 2 Aar, uden at der kom nogen Forandring til det bedre, besluttede de ad Rettens Vej at tvinge Kapellanen til at tilsige dem Syndsforladelse paa den anordningsmæssige Maade.

Den 14de Oktober 1743 lod da Gravers Povlsen Otto Krogstrup indstævne til at møde for Hanherredernes Ting d. 26de Oktober næstkommende, fordi »han ikke bruger den rette Maade efter den i Ritualen foreskrevne Formular til Absolutionen udi Skriftestolen«. Samtidig indstævnede han nogle og tyve Personer af Menigheden — allesammen

gifte Mænd med deres Hustruer, der i Løbet af det sidste Aar havde været til Skrifte hos Kapellanen — for at de paa Tinge kunde aflægge Vidnesbyrd om, hvad der ved disse Lejligheder plejede at gaa for sig.

Som det var at vente, indfandt Kapellanen sig ikke efter denne Stævning, men nøjedes med at sende Herredsfogden en Skrivelse, hvori han gjorde opmærksom paa, at Sager af den Art ikke henhørte under de verdslige Domstole, ja at det endog var forbudt uden Kirkeinspektionens Tilladelse offentlig at drøfte saadanne forefaldende Tvistigheder mellem Præster og deres Menighed om Religionens Lærdomme, og han fraraadede derfor Herredsfogden at blande sig i Sager, som ikke kom ham ved. Herredsfoged Bruun mente dog ikke, at han var berettiget til at nægte Vidnernes Afhørelse, og Gravers Povlsen, der var mødt med alle sine Folk, fik altsaa Tilladelse til at føre dem frem, lade dem aflægge Eden og derpaa besvare de Spørgsmaal, han stillede til dem. Af deres samstemmende Vidnesbyrd erfare vi, at Kapellanen plejede at tage et Par ad Gangen — Mand og Kone — ind i Skriftestolen og der holde en af de Taler til dem, som havde oprørt dem saa dybt. Kapellanen havde i hvert Fald forstaaet at gøre Indtryk paa dem; thi de huskede alle meget godt hans Ord og kunde nu, saa længe efter, fremkomme med lange Referater af dem paa Tinget. Alle disse Referater bleve naturligvis indførte i Tingbogen, der saaledes giver os tilstrækkeligt Materiale til at sætte os ind i gejstlig Veltalenhed i den strenge Stil for halvandet hundrede Aar siden. Det første Ægtepar, som kom frem, havde han tiltalt saaledes: »I haver et hadefuldt Hjerte. I haver hadet mig, idet I haver skyet mig; men det er ikke mig, I haver hadet, men det er Frelseren, og I ere Frelserens Fjender, og I ere Satans Slaver, og I ere i Satans Slaveri. I haver stampet mod Braadden. Men vil I komme til Frelseren saa skidne og urene, som I ere — før kan jeg ikke paa Jesu Vegne tilsige Eder Eders Synders Forladelse«. Og endnu med disse Ord i Munden lagde Kapellanen sin

Haand paa deres Hoved og tilføjede: »I Navn Faders, Søns og Helligaands«, og saa var Skriftemaalet til Ende, og med den Syndsforladelse maatte Vidnerne derpaa gaa til Guds Bord. Saaledes fremkom nu den ene efter den anden og refererede Kapellanens Ord. »Der gaar hele Dage, aah, hele Uger, aah, hele Maaneder, uden at I tænker paa Frelseren. Paa den Maade kommer I til at staa rystende, skælvende og bævende paa Dommens Dag... Jeg haver ikke andet Skriftemaal til Eder i Dag, end det, I haver hørt af Prædikestolen, og dersom I ikke tror det, haver I ikke med Frelseren at gøre«, og saa slog han i Skriftestolen for dem. Til et andet Ægtepar begyndte han: »Ja Børn, hvad nytter det! I vil ikke tro paa mig, I er ikke som Simeon«. Manden svarede dertil: »Nej, jeg tror paa Gud«. »Ja Børn, det er en falsk Indbildning og en død Tro, og I skal staa beskæmmet paa Dommens Dag, fordi I ikke vil tro paa mig« »Det kan ikke hjælpe noget, at I kommer til mig idag, for I kommer med et koldt Hjerte, og I ere allerede i Satans Strikker, og dersom I ikke omvender Eder, da er I allerede fordømt«. Og hver Gang endte det med, at Kapellanden i Skyndsomhed lagde sin Haand paa deres Hoved og bortsendte dem uden at tilsige dem Syndsforladelse. — Et af Vidnerne meddelte desuden, at der for nogen Tid siden tjente hos ham en gammel Mand, som blev dødelig syg, og derfor ønskede at blive berettiget af Præsten. Kapellanden indfandt sig da hos ham, og efter at han i nogen Tid havde gaaet frem og tilbage over Gulvet, gik han hen til Sengen og spurgte den syge: »Hvorledes staar det til med Eder og Frelseren?« Den syge svarede: »Det veed Gud«. Kapellanden spurgte dernæst: »Haver I bandet noget?« »Jeg-kan ikke sige mig fri derfor«, svarede den syge. »Saa er I i Djævelens Strikker!« Atter spurgte Kapellanden, om den gamle nogensinde havde drukket sig fuld, og den gamle svarede: »Jeg kan ikke nægte, at jeg en Gang haver drukket mig en Rus paa«. »Saa er I et Djævelens Barn«, sagde Kapellanden,

»og jeg beretter Eder ikke«. Men nu blev den syge meget utaalmodig, og alle de tilstedeværende bad Kapellanen, at han dog alvorlig vilde trøste og berette den syge, og saa løb Kapellanen hen til Brødet og Kalken og snappede det i sin Haand og gav den syge en Oblat og en Drik af Kalken, men hvad der var i Kalken, vidste Vidnet ikke. Derimod vidste han, at Kapellanen ikke læste over, indviede eller velsignede Kalk og Brød, da han tog det, men alene løb til og gav den syge det uden at tale et eneste gudeligt Ord, og derpaa strax rejste bort. — Efter Vidneførselens Slutning blev Sagen indbragt for Provsten, formodentlig ledsaget af en Udskrift af Tingbogen, og han lod den derpaa gaa videre til Biskoppen. I sine Breve til denne meddeler han, at han selv har talt med Kapellanen om hans Skriftemaade, men Krogstrup havde erklæret, at han ingenlunde kunde bruge Ritualets Ord, eftersom han var uværdig til at tilsiige nogen sin Synds Forladelse. Den Formular, han sagdes at bruge, var følgende. »Saa vil Frelseren forlade Eder Eders Synder i Navn Gud Faders, Søns og Hellig Aands«. »Men«, siger Provsten, »her sætter han først Ritualens Ord tilside; dernæst sjunes mig, han kaster Foragt paa Embedet og betager samme sin Myndighed, og for det 3die maa jeg spørge, om det kan passere for orthodox, at Frelseren skal forlade dem deres Synder i Navn Gud Faders, Søns og Hellig Aands, da de snart skulde gøre sig Tanker, der var 4 Personer, det og en Del af de oplyste der i Menigheden har stødt sig paa«. Om Mag. Langgaard skriver han, at han er ganske indtaget af Kapellanen, »mulig i Tiden sig selv til Fortrød, saa og, som en Del mig har berettet, bruger samme Slutning i Skriftestolen, men paa en finere Maade«. Dog giver han samtidig de to Præster et maaske ufrivilligt Skudsmaal for Uegennytte, idet han tilføjer: »Der skal, saavidt jeg hører, ej bruges der i Sognene nogen Ligprædiken, hvorved en temmelig Skaar udi Indkomsterne sker, helst der er saa formuende Folk«.

I Begyndelsen af 1744 kom der da Brev fra Biskop Brorson til Mag. Langgaard, hvori denne opfordres til at afgive sit Vidnesbyrd om Kapellanen i Anledning af de fremførte Beskyldninger. Disse vare naturligvis først og fremmest rettede mod hans utilfredsstillende Skriftemethode. Men dernæst besværede man sig ogsaa over, at han ved Undervisningen ikke brugte den anordnede Catekismus, at han ved Gudstjenesten undlod at bruge de reglementerede Kirkebønner, og at han skulde have brugt den Talemaade, at Gud Fader kan ingen Salighed give. Angaaende dette sidste Punkt siger Sognepræsten, at Krogstrup ikke har brugt de nævnte Ord, men vel har han ofte ved Skriftemaalet sagt, »at ingen kommer til Faderen uden ved Sønnen, og at i det Offer, som han har gjort paa Korset, og i hans Forsonings Blod har det behaget Faderen, at enhver forlorn Sjæl skal søge og finde sin Salighed, og hver, som ikke bliver derudi aftøet og frigjort, men træder det under Fødder, har ingen Adgang til Faderen«. — For øvrigt forsvarer han Kapellanen mod alle Beskyldningerne, selv om han ikke rentud kan nægte deres Sandhed, og ender sit Brev med de Ord: »For ej at være vidtløftig: Jeg har hverken hørt ham i Ord eller set ham i Levned vildfarende med Herrens Ord, men at prædike Guds og vor Frelsers Lærdom i alle Stykker«. — Men ikke uden Grund kunde Provsten skrive til Biskoppen, at det ikke betød meget, at Mag. Langgaard anbefalede ham, da de vare saa ganske enige.

Midt under denne Strid og medens Provst og Biskop ivrigt udvexlede Skrivelser om, hvad der skulde gøres ved den egensindige Kapellan, skriver Krogstrup selv til Biskoppen. Det er det første Brev, vi kende, fra hans Haand, skrevet med hans ejendommelig smukke og faste Haandskrift, som senere bliver saa mange Gange repræsenteret i Aalborg Bispearkiv. Men man maa ingenlunde tro, det er i Anledning af hans Strid med Menigheden, at han vil udtale sig eller

retfærdiggøre sig. Denne Sag nævner han ikke med et Ord, og den har sikkert ikke foruroliget ham i mindste Maade. Thi med Fanatikerens Overbevisning troede han jo paa, at hans Standpunkt var det rette, og det maatte altsaa for ham blive noget temmelig underordnet, hvad Provst og Biskop kunde falde paa at skrive i den Anledning. Nej, hans Tanker vare ganske andre Steder, de vare hos hans elskede Broder i Haslund.

En Rejse fra Klim til Haslund har i de Dage sikkert været baade besværlig, langvarig og kostbar. Men ikke desto mindre besøgte Otto Krogstrup sin Broder flere Gange hvert Aar, og han blev ofte hos ham flere Uger ad Gangen. Derved paadrog han sig nu et nyt Mellemværende med sine Foresatte, idet han undertiden rejste bort uden at melde det til Biskoppen, og til andre Tider ganske vist indgav en Ansøgning om Rejsetilladelse, men derpaa rejste bort strax efter uden at oppebie Svaret. Biskoppen bebrejder ham i Venlighed denne Tilsidesættelse af de skyldige Hensyn, men det gjorde ingen Virkning paa Krogstrup.

Nu, i April 1744, skriver han altsaa til Biskoppen om en saadan Rejsetilladelse. Brevet er ganske forretningsmæssigt; han nævner sin Rejses Maal og dens Varighed og meddeler, at Mag. Langgaard vil besørge hans Forretninger under hans Fraværelse. Men derefter slutter han Brevet med nogle Ord, hvis Inderlighed lyser med betagende Kraft ud fra det gulnede Papir: »Nu Lammet lyse sin Fred over Biskoppens Hjerte, og lade sin blodige Korsgestalt blive ham bestandig afmalet for Hjerte og Sjæl! Hans blodige Vunder og Saar blive ham alle Dage vigtige og nødvendige, at han derudi maa finde sin eneste Salighed, Liv og Kraft. — Det ønsker jeg min Biskop af mit Hjerte«. — Saaledes skriver ikke en 30aarig Kapellan til sin højeste Foresatte. Men saaledes skriver den Mand, der føler sig fast paa Troens Grund, til en svagere Medbroder, hvis Tro han inderligt ønsker at styrke. — Der ligger maaske en stille Protest fra Biskoppen herimod i den Maade, hvorpaa han

slutter sine Breve, naar han skriver til Kapellanen: han anbefaler denne til den »milde Gud og hans evige Naade«.

Om Krogstrup fik den ønskede Rejsetilladelse, vide vi ikke; men i hvert Fald har han nok været i Haslund i April 1744. I August samme Aar var Broderen paa Besøg i Klim, og i Oktober var atter Otto Krogstrup i Haslund, denne Gang ledsaget af »Broder Handrup« og »Broder Langgaards Kjæreste«¹⁾. Under dette Ophold i Haslund var det, at han i et Brev til sin »lille Broder Henrik Bloch« i Aggersborg foreslog, at de skulde forsøge paa at faa to »Lemmer« af Menigheden, en Broder og en Søster, op til dem, hvor de skulde have fast Ophold i Aggersborg Præstegaard²⁾.

Den 23de Oktober kom Krogstrup tilbage fra denne Rejse, men hans Ophold i Klim blev ikke af lang Varighed. Thi den 8de Novbr. fik han Brev fra Haslund, at Broderen laa farlig syg, og han rejste da strax derved igen, denne Gang uden at meddele Biskoppen noget derom. Da han havde været der en Ugestid, begyndte Broderen at bedres, hvorfor han atter rejste hjem, og den 20de Novbr. indtraf han til Klim, hvor en ubehagelig Overraskelse ventede ham.

Hans ovennævnte Brev til Henrik Bloch i Aggersborg var nemlig blevet opsnappet og aabnet, og en ubekendt Person havde indsendt en Kopi af Brevet til Biskoppen. Denne tilskikkede Kapellanen en Afskrift af den tilligemed en egenhændig Skrivelse, hvori han forespurgte, om Krogstrup vedkendte sig Brevet, og forlangte Redegørelse for de Planer, som han og Henrik Bloch syntes at omgaas med.

Dagen efter sin Hjemkomst besvarede Otto Krogstrup Biskoppens Skrivelse. Ikke uden Grund var han forbitret over den Maade, hvorpaa man behandlede hans private

¹⁾ Maaske tillige af Jomfru Obel, hvis Forsvinden netop falder paa denne Tid.

²⁾ Dette Brev saavel som de følgende om samme Sag ere trykte i »Kirk. Saml.« anf. St.

Breve, og da han ikke var den Mand, der bøjede sig, blev hans Skrivelse til Biskoppen ingenlunde af de blideste. »Saa som jeg ser«, skriver han, »at Menneskene undser sig ikke for nogen ublu Gerning, naar den ikkun øves mod mig, saa udbeder jeg mig den lovmæssige Billighed, at Brevet in originali eller en verificeret Copie af Originalen maa vorde mig forevist, da jeg er rede til at besvare af mit ganske Hjerte alt, hvad der maatte rekvireres. Thi min Vandel, hemmelig og aabenbar, er for Herren, som ser og kender alle Ting, og for hvem intet er skjult, og jeg gør ikke noget i Skjule, som jo i alt, naar Herren saa tillader det, for alle maa være bekendt«.

Det var alt det Svar, Biskoppen fik paa sine Spørgsmaal! Som Modstykke hertil maa man læse det udførlige Brev, Biskoppen strax derefter tilsendte Krogstrup, og hvori han paa en rolig og værdig Maade søger at tale den unge Kapellan til Fornuft, samtidig med at han for anden Gang forelægger ham sine Spørgsmaal til Besvarelse. Og dette Brev undlod da heller ikke at gøre Indtryk paa Krogstrup. I Begyndelsen af Decbr. skrev han paany til Biskoppen og gav ham nu fuld Besked. Han vedstod, at han havde skrevet et saadant Brev til Henrik Bloch og indleveret det paa Randers Posthus til Besørgelse, samt at det aldrig var kommet Adressaten i Hænde. Den Menighed, hvorfra de vilde hente »Lemmer«, var Brødremenigheden i Herrnhut. — Biskoppen gjorde dog ingen Brug af disse Oplysninger. Skønt Kapellanen og hans Meningsfæller nu aabenlyst vare kendte som Tilhængere af den herrnhutiske Lære, der allerede paa dette Tidspunkt var forbudt som sekterisk¹⁾, lod Biskop Brorson Sagen dø hen i Stilhed.

Paa samme Maade vedblev han at se gennem Fingre med Krogstrups hyppige Fraværelser fra sit Embede. Kapellanen var allerede midt i December Maaned igen rejst til Haslund og blev der til sidst i Januar 1745. I Julen

¹⁾ En Forordning imod Herrnhuterne var udgaaet ²⁰/₁₁ 1744.

forrettede han Gudstjeneste saavel for sin Broder, der endnu var svag, som for dennes Nabopræst og Meningsfælle, Hr. Mathias Povlsen i Harridslev, der ligeledes var senge-liggende. Endnu den 21de Januar var Otto Krogstrup dernede, thi paa denne Dag indgav de to syge Præster en Ansøgning om at faa Lov til fremdeles at beholde ham i nogen Tid, hvilket ogsaa blev bevilget. Men ret længe har han dog ikke gjort Brug af denne fornyede Tilladelse; thi den 6te Februar 1745 var han tilstede i Vust Kirke, hvor hans Nærværelse gav Anledning til et vistnok temmelig enestaaende Optrin.

De Vust Mænd havde nemlig ingenlunde glemt deres gamle Mellemværende med ham, og de vare ikke som Bispen tilbøjelige til Forsonlighed og Overbærenhed. De forhastede sig ganske vist ikke; de kunde vente deres Tid, men de glemte ikke derfor, hvad de ansaa for deres Ret. I to Aar havde de hørt taalmodig paa ham, inden de førte deres Vidner imod ham paa Herredstinget og indgav Klage til Provsten. Nu var der forløbet halvandet Aar siden den Gang, og intet var sket i Sagen; Kapellanen skriftede stadig paa sin gamle Maade, og Bispen tænkte øjensynlig kun paa at faa det til at drive over. Men nu vilde Menigheden ikke finde sig i det længer, og den havde besluttet en Demonstration, der kunde gøre Spørgsmaalet akut og tvinge Avtoriteterne til for Alvor at skaffe en Løsning.

Kapellanen havde altsaa anmeldt Skriftemaal i Vust til Lørdagen den 6te Februar, og henved 80 Mennesker havde ladet sig indtegne dertil. Iblandt dem fandtes dog ingen af Kapellanens Tilhængere; den hele Skare bestod af »vantro«, og det var ikke for deres Synders Skyld, de kom. Det hele var en aftalt Krigsplan imellem dem, og Just Kold var udset til deres Hovedmand.

Otto Krogstrup forrettede Gudstjenesten som sædvanlig, og efter at Salmen var sunget, gik han ind i Skriftestolen. Nede blandt Menigheden rejste Just Kold sig op og gik ind til ham sammen med sin Hustru. De satte sig ned

som sædvanlig; men saa bleve Rollerne byttede om, idet Just Kold tog Ordet og holdt følgende lille Tale til Kapellanen: »Skriftemaalet bestaar af 2de Stykker, først at man bekender sine Synder, dernæst at man faar Absolution af Skriftefaderen, som sidder paa Guds Vegne«. Dertil svarede Kapellanen: »Jeg hører nok, at I vil have Eders Synders Forladelse; men jeg kan ikke tilsige Eder den, uden I afstaar fra Synden; thi I er en Satans Slave«. Just Kold sagde dertil: »Vil I da ej forlade mig mine Synder, naar Gud vil forlade mig dem?« Kapellanen svarede: »Naar Gud forlader Eder dem, saa vil jeg og tilsige Eder Forladelse. Men Gud forlader aldrig nogen sine Synder, saalænge man vil blive i Synden og ikke komme til Jesum som en forloren Slave og lade sig løse, saa kan man ingen Syndsforladelse bekomme«. »Jeg har forliget mig med Gud i Himlen« sagde Just Kold, »og derfor beder jeg Eder, at I paa Guds og Eders Embeds Vegne vil forlade mig mine Synder«. »Nej« sagde Otto Krogstrup. Just Kold rejste sig da op og sagde: »Saa har jeg intet hos Eder at bestille«, hvortil Kapellanen svarede: »Derudi kan I gøre, som I selv lyster«. Da gik Just Kold ud af Skriftestolen, og henvendt til Menigheden bad han nu de forsamlede at drages til Minde, at »Præsten vil ikke forlade mig mine Synder, og han siger, Gud i Himmelen ikke kan eller vil forlade mig mine Synder, og han vil ikke skrifte mig efter Ritualen«. Da strømmede alle de tilstedeværende Mandspersoner ud af deres Stole og stimlede sammen om Skriftestolen for at forhøre offentligt, om han ikke vilde forlade dem deres Synder, og Gravers Povlsen, som var i Spidsen, tog Ritualen og holdt frem for Kapellanen, idet han spurgte, om han vilde skrifte efter dette, og Christen Krejberg spurgte, om »Gud og Kongen ikke havde lagt ham Ære paa og været ham saa naadig og betroet ham Kjole og Krave?« Men Kapellanen sagde til dem alle: »Saalænge I vil blive i Eders Synder og ej komme til Jesum, saa maa I vide, at I faar ingen Syndsforladelse af mig. Og

«Gud hverken kan eller vil forlade Eder Eders Synder, saalænge I vil beholde dem og være en Slave deraf i Eders Hjerter; det forkynnder jeg Eder efter Herrens Ord». »Da bleve de meget forbitrede« skriver Kapellanen, »og fremviste et forhærdet Ansigt imod mig med haarde Ord og Gebærder, som jeg ej kan erindre, saa jeg tænkte, at de havde gjort det af med mig strax«. Men Krogstrup vedblev at tale, som han havde begyndt, kaldte dem Rebeller mod Guds Ord og Syndens Slaver, indtil mange Stemmer raabte fra Menigheden: »her har vi intet mere at bestille«, og saa vendte de om og gik alle ud af Kirken »med stor Alarm og Tumult«, siger Kapellanen, »og de taledede meget, men jeg kunde ikke høre det for Tumult. Men der var nogle faa, som bleve i deres Stole, da de andre gik op, og da Hovedmændene derefter gik ud af Kirken, sagde nogle: »da maa vi jo gaa til Skrifte«, hvorpaa de andre svarede dem noget, som jeg ikke i den Tumult kunde høre eller fatte, ej heller tænker at faa det at vide, saasom der ingen var af de Sjæle tilstede, som der er nogen Eftertanke hos. Jeg blev siddendes i Skriftestolen og vartede paa, at nogle af de overblevne skulde have gaaet til Skrifte til mig. Jeg sagde højt nogle Gange: »Er der nogen, som vil til Skrifte, saa kommer!« men ingen turde komme af Frygt for de andre. En Del af Kvindekønnet græd bitterligt og højt i deres Stole, men gik dog omsider bort, og da alle vare gaaede ud af Kirken, saa gik jeg bag efter«.

Saa snart Kapellanen var kommen hjem fra denne bevægede Scene, satte han sig til at skrive en Beretning om det forefaldne, og sendte den endnu samme Dag afsted til Biskop Brorson med en Skrivelse, hvis Indhold tyder paa, at Krogstrup nu begynder at forudse, hvad Enden vil blive mellem ham og hans Menighed. »Jeg er fornøjet med Lammets Villie«, skriver han. »Skal jeg være her, saa er det for hans Skyld og Sjælenes Skyld; hvis ikke, saa gaar jeg med Glæde for Evangelii Skyld, naar Lammet

behager«. Kort efter at have afsendt denne Beretning drog Krogstrup atter til Haslund.

Heller ikke Menigheden tøvede med at bringe Sagen frem. Den næste Dag, som var en Søndag, indtraf en Deputation fra Vust Sogn, bestaaende af Just Kold, Gravers Povlsen og to andre, til Gjøttrup Præstegaard for at melde Sagen til Provst Friedenreich, og han nedskrev efter deres mundtlige Fortælling en Beretning om Sammenstødet, som ligeledes blev tilsendt Biskoppen. Efter begge disse i det væsentlige samstemmende Beretninger er ovenstaaende Fremstilling sammendraget.

Bøndernes Optræden forfejlede ikke sin Hensigt. Striden mellem dem og Kapellanen var nu drevet til en Krisis, hvor en Afgørelse maatte træffes, og det var umuligt for Bispem at lade Sagen henstaa uafgjort længere, selv om han nok saa meget ønskede det. Han paalægger da ogsaa strax Provst Friedenreich at samles med Menigheden og begge Præsterne, og i Forening med to andre tiltagne Præster at forsøge en Mægling imellem dem. Og samtidig tilskriver han Mag. Langgaard et Brev, der klart viser os hans vanskelige Stilling i denne Strid, og hans Magtesløshed som Fredsmægler mellem de skarpe Modsætninger, hvorfor vi ville gengive det i sin Helhed:

«Velærværdige og Højlærde Mag. Langgaard!

Jeg har saavel erholdet Hans Skrivelse som Hr. Otto Krogstrups angaaende den Uro og Uorden, som skete i Vust Kirke ved Hr. Krogstrups Skrifteforretning d. 6te Febr. sidstleden. Jeg har og efter Hans Begæring givet derom min Betænkning til Provsten, som Dem vel allerede er notificeret. Desuden skulde jeg kærligen paaminde, at Han, som staar til Ansvar for, hvad Kapellanen i Hans Sted i Embedet forretter, vilde dog lægge Vind paa, at saa vigtigt et Embede bliver ført ikke til Anstød og Forargelse, men til sand Opbyggelse ved Herrens medarbejdende Naade for de arme Ham anbettede Sjæle. At Hr. Krogstrup, som jeg i mit Hjerte elsker, er, som han skriver, Lammets,

tror jeg. Men at han jo derfor nok kan have sine Fejl, tvivler jeg ikke paa. Thi jeg maa bekende, at adskillige af hans actiones synes for mig at være jactiones¹⁾. Hvad Alarm blev der ikke nylig af hans Brev til Hr. Bloch i Aggersborg om den Broder og Søster, han vilde begære fra Menigheden i Herrnhut? Hvi spurgte han ikke Ham som hans Præst tilraads deri? Hvi gav han mig det ikke tilkende, før han i saa betydelig en Sag vilde sejle sin egen Sø og gaa efter sit eget Hoved? Eller naar han det ikke vilde, hvi lod han ikke General Kirke Inspektions Kollegium vide, hvad han havde i Sinde? Eller hvi udbad han sig ikke allerunderdanigst Deres Kongl. Majst.s allernaadigste Tilladelse til sit Forehavende? Har han glemt, at han er en Lærer i den Evangeliske Kirke, kaldet i den Henseende og med det Vilkaar, at han skal leve og lære efter dens Bekendelse og efter vor kristelige Bekendelses Forfatning? Har han glemt, at han er en Undersaat af vor allernaadigste Konge? Og næppe var den unyttige Opsigt, som herved skete, dæmpet, og den Blæst stillet, førend man hører ny Alarm. Hans Maade at lære paa vil han, saa vidt jeg skønner, ej maa være efter vor Kirkes Bekendelse, som muligt maa komme enten deraf, at han ikke veed den, eller at han ikke ynder [den]. Kunde han ikke finde de Sandheder, som han taler, i vor Catechismo, saa kunde jo Mag. Langgaard vise ham dem, og kan Han ej, skal det være min Glæde at sige ham dem, om han vil spørge mig derom. Hvor er det sket, at 76 Mennesker løbe uskriftede fra Skriftestolen? Han faar jo deres Navne, som vil til Skrifte, 8 Dage tilforn; hvi besøger han ikke de arme Mennesker i deres Huse? Eller hvi kalder han dem ej til sig i Præstens Hus, førend de kommer til Skriftestolen? Man kunde ved Guds Naade foreholde dem Saliggørelsens Orden efter vor Bekendelse i Haab til den

¹⁾ De fremhævede Ord ere understregede i Koncepten til Brevet, der er skrevet med Bispens egen Haand.

Allerhøjeste om hans Velsignelse. Kære, siger ham dog og paaminder ham om, at blive ved vor egen Bekendelse, og at rette sig i Herrens Navn efter vor Kirkes Forfatning. Han være og selv om det samme i Jesu Navn paamindet og advaret. Jeg har advaret Ham i Kærlighed og Oprigtighed for mere end et Aar siden, om den Anstød, det er for den hele Egn, at Hans Hustru og Hr. Krogstrup rejser lange Rejser sammen. Jeg har bedet, at de, endog for den tilbørlige Ærbarhed ikke at fornærme, skulde deri fly et ondt Skin; men efter Rygte har det ikke frugtet meget. Og som det er deri, er det og i andre Ting, men det burde ej saa at være. Jeg kunde ej andet end i Hjertens Fortrolighed skrive Ham den velmente Paamindelse til, som jeg beder i Jesu Navn at lægges paa Hjerte, at I begge ved Guds Barmhjertighed kunne føre Eders Embede til de kære Tilhøreres Nytte og Opbyggelse, som Herren af Naade for Jesu Skyld give!

Jeg forbliver i Jesu inderlig Kærlighed
 Velærværdige Mag. Langgaards
 skyldigste Tjener

Aalborg d. 25de Febr. 1745.

B. B.

Imidlertid havde Provst Friedenreich gjort Forberedelser til at iværksætte det befalede Mæglingsforsøg, men stødte her paa den uventede Hindring, at Krogstrup ikke var tilstede — han var jo, som vi have set, strax efter Sammenstødet rejst tilbage til Haslund. Provsten forsøgte at kalde ham hjem ved en Skrivelse af 2den Marts, i hvilken han meddelte ham Bispens Befaling, men Krogstrup kom ikke. Derimod sendte han fra Haslund et udførligt Brev til Provsten med en fornyet Redegørelse for sit Standpunkt i denne Sag og gentagne Erklæringer om, at anderledes kunde han ikke handle. »Det er da vel nok«, skriver han, »at Deres Velærværdighed søger efter Biskoppens Anordning at bilægge Sagen, og derved at stifte Enighed mellem Lærere og Tilhørere; men jeg maa rent ud bekende, at før det kan ske, maa Sagen imellem dem og Jesum afgøres,

saa de blive tilsinds ikke i anden Vej at ville være salige end den, Guds Ord siger, at Menneskene kan blive salige udi. Og hvad kunde det hjælpe, om denne Alarm kunde blive stillet? Saasnart som jeg kommer i Skriftestolen igen, saa bliver der jo atter paa ny Alarm; thi anden Vej til Syndernes Forladelse, Liv og Salighed end den, der ligger i Herrens Ord, forkynnder jeg ved Jesu Naade aldrig, det faar saa gaa mig, hvordan det kan. Finder min Øvrighed for godt, at jeg skal kvittere mit Embede, eller og finder den for godt, at jeg ej maa betjene Skriftestolen, siden derved opkommer saa megen Alarm, jeg har ikke noget derimod, jeg er stille og overladen, min ganske Sag er overladt min Frelser, og jeg agter ved hans Naade aldrig at trættes med noget Menneske derom«.

Da Krogstrup altsaa ikke vilde komme hjem efter Provstens Anmodning, maatte Bispen tilsidst selv skrive til ham derom, og ifølge denne Ordre indtraf han endelig til Klim i Begyndelsen af April.

Strax efter hans Hjemkomst blev den omtalte Mægling forsøgt. Den foregik i Torup Kirke den 8de April, men havde kun den Virkning at bringe Modsætningerne mellem de stridende Parter endnu langt skarpere frem, end de før havde været. Paa den ene Side erklærede Mag. Langgaard sig nu fuldstændig solidarisk med Kapellanen, idet de begge afgav en offentlig Erklæring om, at de ikke kunde skrifte efter Rituallet. Paa Provstens Forlangende indgav de senere denne Erklæring skriftlig, og den gik da videre til Biskoppen. Men Provst Friedenreich kan ikke nægte sig den Bemærkning, da han indsender den, at Mag. Langgaard dog næppe havde erklæret sig saaledes, »om ikke Hovmesteren var saa nær«.

Paa den anden Side var der sandelig heller ingen Eftergivenhed at spore hos Beboerne i Vust. I Stedet for at tale med Provsten om Fred og Forsoning overleverede de ham kun et nyt Klageskrift over deres Præster, saa fuldt af hadefulde Udfald og forbitret Trods, at der ingen

Mulighed kunde tænkes for en fredelig Udgang. Dette Aktstykke viser os ret, hvor uoverstigelig den Kløft var, som skilte Præst og Menighed fra hinanden. Vi se her Mængdens stædige Fastholden ved de overleverede Religionsformer som Modstykket til Kapellanens sværmeriske Hengivelse i de nye Sekters Lærdomme. Vi høre den uoplyste Almues plumpe og grove Sprog som Modsætning til Krogstrups mystiske og uklare Talemaader; men vi fornemme ogsaa den kraftige og selvstændige Befolknings Djærvhed, der ikke var Kapellanens brændende Fanatisme nogen helt uværdig Modstander. — Aktstykket lyder i sin Helhed saaledes:

»Velædle og Velærværdige Hr. Provst Friedenreich!

Vi underskrevne lutherske Brødre, som med al Bestandighed uden nogen Sminke eller hykkelske Fantasi tilstaar og bekender for Gud og Alverden den augsburgske Konfession, hvorefter Religionen i Rigerne er indstiftet, anlediges at give herved vores sandfærdige klagende Betænkning over Kapellanen Hr. Otto Krogstrup i disse 3de, Klim, Vust og Torup Sogner. — Fra den første Tid, han er kommen til Kapellan-Embedet, bekendes rent ud, vi med største Hjertens Sorg haver med stor Taalmodighed, ja Væmmelse, anhørt hans utilbørlige, ukristelige, rent ud at sige: uforskammede Adfærd i sit Embede, idet vi, naar vi skulde forlige os med Gud, og vi hos hannem skulde lade os betjene i Skriftestolen, haver med Vemodighed hørt og erfaret, at Ritualens rene og sande Maade ikke er bleven fulgt anderledes, end at et Guds Barn, der skulde have Trøst og Husværelse for sin tørstige Sjæl, maatte fortvivle, da vi i Steden for Trøst blev overleveret i Satans Slaveri, ja [han] tør dristeligen sige rent ud til os i Skriftestolen, at hverken Gud eller han, Kapellanen, paa Guds Vegne kan forlade Synden. O ugudelige Ord imod den Allerhøjeste! Og hvem skulde vel begære eller paastaa af den, som skulde være en Kristen, gejstlig og verdslig, at vi skulde lade os udi saa høj vores Sjælens Sag betjene af saadan en

saakaldet Sjælesørger, som vi ser øjensynlig for vores Øjne at være en Sjælefordærver, en Sjæleforfører og en Sjælemyrder, der haver snarere Tilhang med Satan og hans Engle end med Gud. Rent ud at sige: Der er intet godt hos Kapellan Otto Krogstrup, og han er en Religionsforstyrrer, der handler tværtimod Guds og Kongens Lov samt den sande Ritual i hans Embede. O Gud bedre det! Hvorledes haver Hr. Kapellan Otto Krogstrup gjort sin Ed for sin Biskop i Guds Sted, da han skulde ordineres til dette Embede og være en Sjælesørger, der ikke mere troværdig, sandfærdig og redelig forretter sit saa højvigtige Embede! Hans Prædike Embede forretter han ikke heller, som en Guds Ords Tjenere bør. Evangelium læses, men Ordet derefter deles ikke rettelig til Opmuntring, Trøst og Husvælselse for en Syndere, men [han] prædiker noget vildt og forvirret Tøj, som leder os ikke til Himmerig, men aabner Helvedes Porte og Døre for os. O! vi bekender herved vemodelig aabenbare, at vi aldrig vil, skal eller kan lade os herefter betjene udi Skriftestolen af denne Hr. Otto Krogstrup, helst vi erfare ved denne hans Forhold og Omgang i Embedet, at han kan efter vores enfoldige Skønsomhed ej anses for anden Person end en af de forvirrede og særsindede, der ere hengivne enten til den herrnhutiske, marienborgske eller anden saadan kvækerske Religion, eller og et Original-Skilderi, indsendt fra de mæhriske Brødre, som et Satans Redskab til at fordærve lutherske Kristne med, efter [at] hans kongl. Majt.s allernaadigste Befaling er bekendtgjort. — Velærværdige Hr. Provst! Spørg Hr. Kapellanen Otto Krogstrup saavel som Sognepræsten Mag. Anders Langgaard (hvis Kone kan følge med), hvad Anledning de haver haft nu i nogle Aar at holde ved sig udi Klim Præstegaard den velbekendte Kvæker Handrup fra Herrnhut¹⁾, Skomager af Profession, conjunctim skal have strøjet Landet om og efter Sigende skal have ageret Ægtefolk under Navn af

¹⁾ At Handrup var fra Herrnhut, omtales ellers intet Steds; men maaske her kun er tænkt paa hans herrnhutiske Meninger.

Søster og Broder¹⁾, og da Skomageren kvitterede Værkstedet, antog Kapellanen sig Mester og Svends Function. Den, Gud og Kongen haver ordineret til dette Embede, maa vi allerunderdanigst anse for det, den er; men naar den gaar paa en vildfarende Vej, er vi ej pligtig efter Guds og Kongens Befaling at lade os føre til Vildfarelse; derfor sige vi nu som før, at vi aldrig vil eller skal søge til hannem udi Skriftestolen, førend han tilbørlig bekender den augsburgske Konfession og følger den rene og sande Rituals Formular i alle sine Punkter. Hvorledes kan vel Hr. Otto Krogstrup forsvare sin Forhold i sit Embede den 6te Febr. sidst imod 76 i Vust Menighed, som anmeldte sig til Skrifte og maatte for hans Forvildelse udi Skriftestolen gaa rent bort og ikke blev absolveret, saa vi nu til denne Dag, som er den 8de April, ikke haver kunnet komme til Skrifte eller Guds Bord i ni samfelde Uger, formedelst Hr. Kapellanen efter Sædvane rejste fra hans Embede og nu nylig i disse Dage hjemkommet. Vi haver imidlertid søgt Sognepræsten Mag. Langgaard paa Haande om at komme til Skrifte og Guds Bord, men han det aldeles nægted, som vi i Tiden skal bevise (enten det er for Svogerskabs eller Religionens Skyld, ved vi ikke), men i Tiden tager vores Reservation derfor paa sine Tider. — Sognepræsten Mag. Langgaard er og ganske uren i sit Embede, det er at sige, han følger ikke for en Del Ritualen i Skriftestolen, thi han bruger en anden fin Maade; men efter hvad Sekt og Religion veed vi ikke. Men det veed vi: nu paa en kort Tid haver han ikke ladet sin Lyd høre ved Absolution i Skriftemaal, idet han taler saa sagte, at den, som bliver absolveret, ikke kan høre det, han ved hans Haandspaalæggelse siger. Om det er en ny Formular fra Kvækerne, eller af Frygt for de nye kongl. allernaadigste Anordninger (Skalken skal skjules), veed vi ikke. Vi veed, og herved tilstaar for den allerhøjeste

¹⁾ Denne Sætning er forskrevet, saa det ikke er ganske klart, om Sigtelsen gaar paa Handrup eller paa Krogstrup.

Gud, at det er nu med os, som i fordums Tid ved Jerusalems Forstyrning: vi søger og længes efter at tale med vores Gud, og de, som kaldes vore Sjælesørgere, opfinder alle de Ophævelser, hvorved vi kan hindres at faa den rette og sande Kundskab i Kristendommen. Alt hvad vi haver at bede Hr. Provsten [er], han vidnesfast vilde alvorlig tilholde og befale Sognepræsten Hr. Anders Langgaard og Adjunctus Hr. Otto Krogstrup, efter foregaaende Examen i deres sande Kristendom og Religionsposter, at de alvorlig og uforfalsket bekender den augsburgske Konfession, og derefter lader sig forsikre, at de, nemlig Præsten og Kapellanen, rent og ubesmittet betjener Skrifte- og Prædikestolene efterdags, som Loven og Ritualen befaler. Og naar det klart erfares, og vi ser sand Forbedring hos dennem, saa vil vi erkende dennem for vore Sjælesørgere, og lade os betjene af dennem og anse dem for de rette Hyrder. Det var at ønske, at der nu var sat en Ret at examinere Sagen, saa kunde vi des bedre have forsvaret os; men siden dette fejler, kan vi ikke fremføre vores Mening i den Form, ske burde, indstændig begærende, at velædle Hr. Provst vilde, som en retsindig Guds Mand, behagelig se at overtale hans Højærværdighed Hr. Biskop Brodersen, at han vilde med nogen Nidkærhed antage sig (som vi tror nok er hans Embede) saadanne Misligheder, som forefalder udi Stiftet. Thi det er ikke Ting, der kan lade sig afgøre ved Forlig, men bør af retsindige Øvrigheder, Bisp og Provst, allerunderdanigst at forestilles hans kongl. Majst., da vi er forsikret om vor allernaadigste Konges Assistance, som vi ikke skal forlade med vores allerunderdanigste Angivelse, til vi finder Bønhørelse. For Resten forbliver vi

Velædle og Velærværdige Hr. Provst Friedenreichs
allertjenstydmyste Tjenere.

Vust d. 8de April 1745«.

Neden under dette Aktstykke har 43 Mænd i Vust Sogn skrevet deres Navne »paa egne og andre vedkommende Sognets Beboeres Vegne«.

Efter dette var naturligvis ingen Forsoning mulig. Biskop Brorson maatte nu opgive sin mæglende Rolle, og den 30te April indsender han Sagen til Kirke Inspektions Kollegiets Afgørelse. Dette gjorde Indstilling til Kongen om Sagen den 29de Juli, og i Overensstemmelse hermed udkom det kongelige Reskript af 6te August, som skulde bringe Striden til endelig Afgørelse.

Det paalægges heri Biskoppen over Aalborg Stift, »at indkalde begge Præster og dennem advare om deres brugte uforsigtige Omgang, formane dem til at entholde sig fra fremmede og for den gemene Mand uforstaaelige Talemaader, tage skriftlig Forpligt af dem at rette sig efter Ritual og Kirkeskik, at meditere til deres Prædikener og forfatte dem skriftlig, at de kan fremlægges, naar paaæskes, og endelig, at Du især tilholder Capellanen at sky al Ondskabs Skin, blive i sin Menighed og ikke rejse om til fremmede Menigheder«. Heller ikke den anden Part i Sagen, de opsætsige Bønder, gik dog Ram forbi; men deres Forbedring blev overladt til den verdslige Øvrighed, Stiftamtmanden, til hvem der samme Dag afgik et Reskript, hvori det blev ham paalagt, at han offentlig paa Tinget skulde irettesætte dem »for deres oplagte Opstand og Opsætsighed i Kirken uden Aarsag, og tilholde dem, i Stilhed og Bodfærdighed i Skriftestolen at høre, hvad Præsterne kan have at sige dem til deres Sjæles bedste«. — I Sammenligning med de Forpligtelser, der blev paalagte Præsterne, vare Bønderne dog slupne ganske godt fra Sagen, og da det paabydes Præsterne at skrifte efter Ritualet, havde de jo egentlig vundet en fuldstændig Sejr.

I Overensstemmelse med dette Reskript bleve de to Præster indkaldte til at møde for Bisen i Aalborg den 24de August, hvor der blev forelagt dem en skriftlig Forpligt til Underskrift, indeholdende alle de i Reskriptet nævnte Punkter. Præsterne underskrev kun med Forbehold: de lovede at underkaste sig alle de andre Forlangender, men med Hensyn til Hovedpunktet, at skrifte efter Ritualet,

erklærede de begge, at det kunde de ikke gaa ind paa. Derimod indgave de i Fællesskab et Andragende til Kongen om at faa Lov til at beholde deres egen Skriftemaade, som de kunde nærne saa vidt til den i Ritualet foreskrevne, at der kun blev et Ord at forandre; thi hvor Ritualet foreskriver dem at sige: »Efterdi I af Hjertet angre og fortryde Eders Synder« etc., bade de to Præster om Tilladelse til at sige: Naar I af Hjertet angre og fortryde« etc. — Det var kun en Forandring af et enkelt Ord, men en Forandring, der var stor nok til at omstøde hele Absolutionens Betydning. I Stedet for at Syndsforladelsen efter Ritualets Ord er absolut, bliver den her knyttet til Betingelser; det var det, som Kapellanen hele Tiden havde gjort, og det, som Menigheden ikke vilde nøjes med.

Bispen fremsendte Ansøgningen, samtidig med at han indsendte de to skriftlige Forpligter med det deri tagne Forbehold. Og nu ventede Præsterne i tre Maaneder paa at høre Regeringens Svar paa deres Andragende, vel næppe med synderligt Haab om, at man for deres Skyld vilde gøre Brud paa Kirkens Uniformitet. Men det gik dog anderledes, og et Glimt af Medgang faldt endelig paa de to alvorlige Stridsmænd, der kæmpede for deres ærlige Overbevisning. Under 11te Novbr. blev det nemlig resolveret, at det maatte tillades de to Præster at fravige Absolutions-Formularen paa den af dem angivne Maade, saa at de satte Ordet »naar« i Stedet for Ordet »efterdi«. — Saaledes havde Bladet nu atter vendt sig: Bønderne havde tabt Slaget paa det afgørende Punkt.

Men hele Forholdet mellem Præster og Menighed var jo kommet ind i en forkert Gænge, hvorfra det var umuligt at bringe det ud. Præsternes Pyrrhussejr gjorde det ikke bedre. Nu skriftede de altsaa med Regeringens Tilladelse paa samme Maade som tidligere, men det havde kun til Følge, at den største Del af Menigheden holdt sig ganske borte fra Skriftemaal og Altergang. — For Kapellanen blev Stillingen mere og mere utaalelig deroppe. Han havde nu

opgivet ethvert Haab om at trænge igennem i sin Menighed med sine nye Lærdomme, og endnu hyppigere end før drog han derfor bort fra Klim for at være sammen med sine Slægtninge i Haslund, hos hvilke hans Tanker stadig vare. I Vinteren 1745—46 tilbragte han den meste Del af Tiden hos dem. Hans Broder var syg, dennes Ven og Nabopræst Mathias Povlsen laa for Døden, og Otto Krogstrup besørgede Præstegerningen for dem begge. I Begyndelsen af Aaret 1746 døde Mathias Povlsen og 4 Dage senere hans Enke, der var nedbrudt af stadig Nattevaagen. En Maaned senere døde Broderen i Haslund, og Otto Krogstrup, der havde staaet ved hans Dødsleje, fik Bispens Tilladelse til at forblive dernede endnu en Maaned Tid for at være Enken til Støtte og Trøst. Efter at han derpaa havde været i Klim en kortere Tid, søger han paany i Maj Maaned om Rejsetilladelse for at besøge Broderens Enke, og saaledes vedbliver det at gaa i de to følgende Aar: det eneste, vi høre fra ham, er, at han enten ansøger om Rejsetilladelse eller anmelder Bispens sin Hjemkomst. I hans Forhold til Menigheden er der nu blevet Stille ovenpaa de tidligere stærke Storme. Men det er den fjendtlige Stilhed, som kun dækker over Kulde og Uvilje. Menighedens voldsomme Angreb paa Kapellanen vare ophørte, men imod hans reformatoriske Bestræbelser satte de nu deres sejge, passive Modstand. — Under disse Omstændigheder var det for Otto Krogstrup kun et Tidsspørgsmaal, naar han skulde nedlægge Embedet.

I disse to Aar bliver det derfor Sognepræsten, om hvem vi høre mest.

Jævnside med den store Strid om Skriftemaalet havde der stadig gaaet mindre Skærmysler mellem Sognepræsten og Menigheden, der ikke lod nogen Lejlighed gaa forbi, hvor den mente at kunne komme sine Lærere til Livs, og som heri synes at være bleven trolig understøttet af Herredsfogden Severin Bruun. Denne var saaledes kommen under Vejr med, at Mag. Langgaard og hans Meningsfælle

Henrik Bloch i Aggersborg ikke efterkom Lovens Bud om at oplæse de udkomne kgl. Forordninger fra Prædikestolen — i hvert Fald var dette ikke sket med Forordningen af 20 Novbr. 1744, der forbød, at danske Undersaatte, som havde opholdt sig i Herrnhut, Marienborn eller lignende mistænkelige Steder, maatte antages til noget gejstligt Embede i Kongens Riger og Lande. Herredsfogden skyndte sig med at underrette Bispen om dette Forhold, og denne paalagde da Provsten at afêske Mag. Langgaard en Forklaring desangaaende. Mag. Langgaard svarede herpaa med en ikke ganske ærlig Omgaaelse af Sandheden, »at den nævnte Forordning saa vel som alle andre kgl. Forordninger af ham var publiceret for de tre Sognes Beboere, længe førend han modtog Provstens Skrivelse derom«. Men Provsten vidste meget god Besked om den virkelige Sammenhæng, og da han sendte denne Erklæring til Bispen, tilføjede han et Henvisningstegn i Mag. Langgaards Text og neden under følgende Anmærkning: »endskønt ikke fra Prædikestolene, saa dog paa Kirkegaardene ved Degnen og Substituten«. Denne Oplysning gav Herredsfogden en sikkert kærkommen Anledning til en ny Fjendtlighed mod Præsten: han beskyldte ham nemlig for ved denne Publikationsmaade at gøre Indgreb i den verdslige Øvrigheds Myndighed, eftersom det var ham, Herredsfogden, alene forbeholdt at lade oplæse Bekendtgørelser paa Kirkegården. Skønt Sagen, set fra denne Side, synes latterlig ringe, tog Herredsfogden sig af den med største Alvor: han veg sit Sæde, fik en Sættedommer beskikket, lod Præsten stævne og førte et Utal at Vidner imod ham paa Herredstinget, indtil det til Overmaal var godtgjort, at Mag. Langgaard virkelig havde gjort sig skyldig i den ham tillagte Forbrydelse.

Værre endnu gik det Præsten i en Sag, som han kort derefter og ikke uden egen Skyld indvikledes i. Et af hans Sognebørn, en Landsoldat ved Navn Svend Laursen, ønskede at blive taget til Alters, men Præsten nægtede

ham det under Paaskud af, at Soldaten ikke kunde skaffe noget Konfirmationsbevis. Rimeligvis har Præsten selv troet, at Svend Laursen aldrig var bleven konfirmeret; men den dybere Grund til hans Vægning var dog den, at saavel Svend Laursens Forlangende som Præstens Afslag derpaa var et nyt Led i Striden mellem ham og Menigheden. Det slap ham selv af Munden i et ubevogtet Øjeblik, da Biskoppen indtrængende talte med ham om denne Sag, idet han tilraadede ham at opfylde Karlens Begæring og lovede at tage det eventuelle Ansvar derfor paa sig. Thi da vidste Præsten tilsidst ikke andet at svare, end at den Dag, han tog Svend Laursen til Alters, vilde Menigheden sige: »Nu have vi faaet Revanche over Præsten«. Han indsaa selv, at han havde forløbet sig ved denne Bemærkning, og til yderligere Uheld for ham blev den omstridte Konfirmationsattest kort efter virkelig skaffet til Veje. Ogsaa denne Strid maatte saaledes ende med et ydmygende Nederlag for Mag. Langgaard: ved et kgl. Reskript blev det ham paalagt at tage Svend Laursen til Alters samt betale 20 Rdlr. i Mulkt og gøre offentlig Afbigt paa Landemodet¹⁾.

Endnu inden denne Sag var til Ende, havde Mag. Langgaard paadraget sig et nyt Mellemværende med sin Øvrighed. I Slutningen af 1746 var der nemlig udgaaet et kgl. Reskript, som forbød Kongens Undersaatte at have herrnhutiske Personer i deres Huse enten til deres Børns Oplæring eller andet, og blandt dem, som rantes af denne Befaling, var Præsten i Klim. Krogstrups tidligere Forslag om at indkalde to Lemmer fra Herrnhut var nemlig paa den Tid blevet bragt til Udførelse, og i Præstegaarden opholdt sig nu et herrnhutisk Ægtepar, Skræderen Zeidler og hans Hustru. Sidstnævnte var frugtsommelig paa den Tid, Reskriptet udgik, og Mag. Langgaard betragtede dette som tilstrækkelig Grund til at beholde hende i sit Hus

¹⁾ En Del Breve om denne Sag findes blandt de trykte i »Kirk. Saml.« anf. St. Flere andre ligge i Aalborg Bispearkiv.

hele Vinteren og langt hen paa Sommeren 1747. Manden drog derimod bort for en Tid, men kom senere tilbage, som det sagdes, for at afhente sin Hustru; men i Stedet for at rejse bort med hende, forblev ogsaa han endnu lang Tid i Præstegaarden under Paaskud af, at Konen stadig var for svag til at rejse. Biskoppen var ikke ubekendt med dette Forhold, men havde vistnok helst set gennem Fingre dermed. Men Herredsfoged Bruun tog Sagen op og lod paa Herredstinget føre Vidner imod Mag. Langgaard for at have siddet den kgl. Befaling overhørig. Tingsvidnet herom indsendte han til Kancelliet, og Følgen heraf var en kgl. Ordre af 21. Juli 1747 til Biskop Brorson om at rejse Tiltale mod Mag. Langgaard. — Pastor Obel i Øsløs blev beordret til at være Aktor i Sagen.

Skønt Obel efter det tidligere passerede ikke havde Grund til at se med venlige Øjne paa Anders Langgaard og den herrnhutiske Bevægelse, tog han sig dog nødig af Sagen. »Jeg havde intet hellere ønsket«, skriver han til Biskoppen, »end at Deres Højærværdighed kunde have forskaanet mig derfor, baade fordi jeg er gammel og skrøbelig, saa jeg ikke vel kan rejse, saa og fordi jeg ikke har lagt mig efter at udføre slige Ting«. Men han maatte jo efterkomme Paabudet, og d. 5te October 1747 mødte Mag. Langgaard da for Provsteretten, der holdtes i Vester Torup. Det blev ham her tilladt at fremstille en Del ny Vidner, hvis Udsagn var til Gunst for ham, og efter at de vare afhørte, satte Aktor Sagen i Rette, idet han forestillede Provsteretten, at Mag. Langgaard paa bedste Maade havde erklæret sig i denne Sag, at de fremkomne Vidner havde her for Retten vidnet om den oftmeldte Zeidler, at han ikke havde været som Lærer eller øvet Lærerembedet imellem dem i deres Forsamlinger, men kun været til Stede som Tilhører ligesom de andre, samt at Zeidlers Kone fra Jul af havde været meget sygelig og svag, saa de ofte havde fundet hende paa Sengen; men ikke desmindre maatte Aktor paastaa, at fordi Mag. Langgaard »ikke havde gaaet

frem i denne Sag med den Forsigtighed, som han burde, efter de derom udgangne kgl. Anordninger, saa burde han betale noget i Mulkt til fattige Præsteenker i Stiftet«.

Dette Indlæg ligner unægtelig mere et Forsvar end en Anklage, og Provst Friedenreich gjorde derfor i en Indberetning til Biskoppen opmærksom paa, at Hovedpunktet slet ikke var det, som Pastor Obel talte om, men derimod den Omstændighed, at Mag. Langgaard paany havde modtaget Zeidler i sit Hus, da han vendte tilbage for at afhente Konen, uden at meddele Bispen noget derom, og uden at have erholdt kgl. Tilladelse dertil, samt at han havde taget dem begge til Alters uden nogen Præsts Skudsmaal. Han minder om, at Langgaard egentlig burde dømmes efter Lovens 1—1—6 til at have sit Embede forbrudt som den, der har siddet Kongens Befaling overhørig. Dog fandt han, at »det var vel noget haardt«, og hvis man, »uden at vente nogen Fortræd paa højere Steder«, turde se bort fra Lovens Ord, kunde man da passende dømme ham til en anselig Mulkt.

Samtidig skriver Pastor Obel til Bispen: »Det er nu, Gudskelov, kommen saa vidt med Mag. Langgaards Sag, at der skal snart dømmes udi den. Jeg vil ønske, at min allernaadigste Konge og fromme Biskop maa blive fornøjede med mig udi denne Kommission. Gud skal være mit Vidne, at jeg har villet gaa den retteste Vej i Sagen, jeg kunde se, endskønt jeg udi Akten er beskyldt af Herredsfoged Bruun for Partiskhed. Har jeg truffet den, vil det snart vise sig«. Pastor Obels Hentydning til Herredsfoged Bruun belyses yderligere ved et Brev fra Mag. Langgaard til Bispen, ligeledes skrevet i de nærmeste Dage efter Provsterektens Møde i Torup. »Jeg kan ikke klage over Retten« siger han, »den maa gøre, hvad den bør. Aleniste mig syntes 2 Ting at være haarde: det ene, at jeg ikke af mine Husfolk, som stode hos mig, maatte betjene mig til Sandhedens Oplysning; det andet, at Herredsfoged Bruun skulde saa impune kommandere over mig med Trussel,

om jeg talte et Ord, skulde jeg blive trukket ud, med mere, fordi jeg fandt en Gang noget at erindre ved et Vidnes Udsigende, uanset, dersom det kom for Hans Majestæt, hvorledes han handlede med Vidnerne paa Hanherreds Ting, vilde uden Tvivl hans Dom blive haardere end min, siden man dog til Fundament kan blot lægge dette, at jeg har laant en Mand Hus, som vilde afhente sin svage Hustru og spæde Barn for at bringe samme efter højkongelig Ordre af Landet. Imidlertid kender den Allerhøjeste min Sag, og jeg tror, den er ikke heller skjult for Deres Højærværdighed«.

Den 2den Novbr. faldt Provsterettens Dom, der sikkert mere er bleven dikteret af Provst Friedenreichs end af Pastor Obels Ønsker. Mag. Langgaard dømtes til en Mulkt paa 70 Rdl. og til at gøre offentlig Afbigt paa Landemodet. En Ansøgning fra ham til Kongen om Formildelse i Straffen blev afslaaet.

Disse Hjem søgelser, som saaledes Slag i Slag faldt over Præsten, synes at have givet de gamle Modstandere i Vust Haab om atter at kunne komme ham til Livs. De havde nu i et Par Aar forholdt sig rolige, men gemt er jo ikke glemt, og det viste sig nu, at de kun med deres vante Sejghed havde biet paa den gunstige Lejlighed. Et Par Uger efter Provsterettens Dom, den 27de Novbr. 1747, indgav 7 Mænd fra Vust en fornyet Klage over Præsten og Kapellanen Krogstrup, hvis Navn nu for første Gang efter lang Tids Forløb atter indblandes i Striden. Klagepunkterne vare de gamle bekendte: Præsternes uforstaaelige og forblommede Talemaader og den utilfredsstillende Maade, hvorpaa de betjente Skriftestolen.

Krogstrups Svar paa Menighedens fornyede Klager og Besværinger var kort og afgørende: Samtidig med at Bøndernes Klageskrift afgik til Biskoppen, indsendte han sin Ansøgning til Kongen om at blive entlediget fra sit Embede.

Biskoppen fremsendte Krogstrups Ansøgning med en Indstilling om, at den maatte bevilges. Hvorvel hans venlige Sindelag overfor Krogstrup endnu en Gang lægger sig for Dagen ved rosende Ord om hans Fromhed og Nidkærhed, kan han dog ikke nægte, at det vil være bedst for begge Parter, om han skilles fra sin Menighed. — Ansøgningen blev bevilget den 5te Januar 1748, og faa Dage efter skrev Krogstrup til Bispen og takkede ham for Meddelelsen derom. »Jeg takker Deres Højærværdighed allerdymygst for Deres Kærlighed imod mig, ej alene i denne Sag, men endog for al den Umage og Besværlighed, De har haft med mig, den Tid jeg har været i Deres Stift og under Deres Opsigt. Jeg beder Dem hjertelig og ydmygst om Forladelse, i hvad jeg har gjort Dem imod, og tror, at De elsker og bliver ved at elske mig og tænke paa mig. Vor Frelser skal velsigne Dem derfor og være Dem inderlig nær med sin Naade og Salighed«.

Strax derefter rejste han bort fra Klim for bestandig, foreløbig til Randers, hvor han skulde overvære Skifteforhandlingerne i Mathias Povlsens Stervbo, senere længere syd paa og ud af Landet.

Mag. Langgaard var saaledes nu ene tilbage for at tage imod det nye Stormløb, som de misfornøjede havde forberedt imod ham. Biskoppen havde først tilbudt Bønderne at mægle i Striden, hvis de enten vilde komme til Aalborg, eller sende 4 Heste for at afhente ham i hans Vogn. Da begge disse Forslag bleve forkastede af Bønderne, overdrog Bispen til Provsten at undersøge Sagen.

Den 17de Januar 1748 mødtes han da med Menigheden i Vust Kirke, hvor tillige Mag. Langgaard efter Bispens Befaling havde indfundet sig. Provsten tilspurgte først Præsten, om han havde noget at klage paa Menigheden, hvortil Mag. Langgaard sagde nej. Derpaa tilspurgte han Menigheden om de havde noget at klage, og de samme 7 Mænd overrakte ham da et nyt Klageskrift, der gentog alle de gamle Beskyldninger. »Vi vil ikke tale om de

Særsindede i Vust og de andre 2de Sogne« slutter Skriftet, »thi skulde de blive ansete udi deres Ord, saa blev ingen Klage over disse Præster, saasom de tager imod og er fornøjet med saadan Afløsning, som vi tager aldeles ingen Lod og Del i. Da siden berørte disse vore Præster begaar sig, som meldt er, udi Skriftestolen, og vi ingen Syndsforladelse nyder af nogen af dem paa Guds og deres hellige Embeds Vegne, saa beder vi da for Guds Skyld, at vores allernaadigste Konge, Biskop og al Øvrighed vil hjælpe os til det, som vore tørstige Sjæle søger og længes efter«. Mag. Langgaard indgav et skriftligt Tilsvar paa Bøndernes Klager, der viser, at ogsaa han nu er bleven træt af Kampen og tænker paa at følge sin Kapellans Exempel. »Som jeg af saa mange Prøver i mit Embed nu paa 9de Aar, Beskyldninger og Angivelser, nu for min allernaadigste Konge, nu for hans Højærværdighed Biskoppen og andre Foresatte, vel erfarer, at Aarsagen er Fjendskab mod det Evangelium, som jeg baade i Prædike- og Skriftestolen forkynder dem, saa de oppasser endog den mindste Lejlighed for at faa Materie til Klagemaal, saa kan jeg fremdeles heller ikke andet formode, hvilket da er mig altfor ufordrageligt, at min allernaadigste Konge, hvis høje Naade er mig vigtig, idelig med saadanne Ting for min Skyld skal besværes. Hvorover, da vel dette nu indkommer for min allernaadigste Konge, min vemodige Begæring og allerunderdanigste Bøn er, at jeg heller allernaadigst maatte forløses fra at føre dette Embede iblandt dem længere, end jeg enten skulde paatvinges noget mod min Samvittighed eller blive anset som den, der vil handle af Fortrædelighed eller Ulydighed. Thi jeg veed dog ikke at kunne paa anden Maade, end sket er, hvad Hovedsagen angaar, betjene Skriftestolen eller anden Embeds Forretning. Hvilket er alt, hvad jeg underdanigst veed at svare og begære i disse Omstændigheder«.

Paa en Maade havde Bønderne altsaa gjort rigtig Regning, da de ansaa Øjeblikket for gunstigt til helt at fortrænge Præsterne fra Embedet. Men derimod havde de

taget Fejl, hvis de troede, at de denne Gang lige saa let som sidst vilde faa Øvrigheden paa deres Side. Thi nu i den ellefte Time, da den ene af Lærerne allerede havde nedlagt sit Embede, og den anden stod i Begreb med at følge hans Exempel, rejses der endelig for første Gang en Bevægelse for at støtte den nidkære Sognepræst og bevare i det mindste ham for hans Virksomhed. Bispen tog nu afgjort Parti for Mag. Langgaard og indsendte Bøndernes Klageskrift til Kancelliet med en Erklæring, der i høj Grad gik Bønderne imod, og som forsvarede Præsternes Embedsførelse i Ord og Udtryk, der næsten viser os Bispen som de herrnhutiske Præsters Meningsfælle. »Jeg kan allerunderdanigst erklære« skriver han, »at de har ingen Aarsag til deres Klagemaal, og at deres Begæring om allernaadigst Befaling over Præsterne til at absolvere dem uden Vilkaar kommer af en forsættelig og modvillig Vankundighed. Thi naar de ikke forstaa og ikke vil forstaa, hvordan det staar til imellem vor Frelser og dem: naar de ej heller vil henvises til og ej heller blive i vor Frelseres Vunder og dog vil af Præsterne have Syndsforladelse uden Vilkaar, saa vil de ej have Syndsforladelse i den Orden, som læres i den augsburgske Konfession, som de dog rose sig af. Men de vil have mere af deres Sjælesørgere, end Gud i Himlen kan give dem, hos hvilken det er en umulig Ting at forlade Synd uden i den rette Saligheds Orden«. Han foreslaar derfor, at Bønderne irettesættes for deres Genstridighed, og at der ikke tages noget Hensyn til Mag. Langgaards Andragende om Afsked.

Og samtidig med at Bispen saaledes af al Magt støttede Mag. Langgaard fra oven, fik han ogsaa Undsætning fra en anden Kant, fra de »Særsindede« i Vust, som hidtil aldrig havde blandet sig i Striden. Men nu rykkede de frem med et Indlæg, hvis Sprog og Stil staar i den mest karakteristiske Modsætning til de grove Talemaader, som deres Modstandere betjente sig af:

»Eftersom det er af os, vi af Vust Menighed, vores højædle og højærværdige Øvrigheds Begæring, at om der er nogen, som intet har at klage paa deres Lærere, de da ville attestere dennem det, — altsaa kan vi her undertegnede arme Syndere, ved Guds Aands forarbejdende Naade og i Støvet for Frelseren sige med al Sandhed, at begge vores Lærere, baade Hr. Magister Anders Langgaard saa og Hr. Otto Krogstrup, har intet forholdt os af alt det, som kunde tjene til vores timelige Velfærd og vores Sjæles evige Salighed, hvilket vi enfoldig med vore Hænders Underskrift testerer«.

Denne Erklæring er underskreven af 20 Mænd med Sognefogden Jens Graversen i Spidsen. — Men de 7 Mænd og deres Tilhængere bleve saa forbitrede over denne Erklæring, som de ansaa for at være fornærmelig for sig, at de lod Hovedmændene for de »Særsindede« indstævne til Herredstinget.

Det kgl. Reskript, der udgik den 16de Februar 1748 for at ende Striden, var dog ikke saa gunstigt for Sognepræsten, som man efter Bispens Bestræbelser skulde have ventet. Det paalagde kun Bispem »at anvende al mulig Flid til at stifte Enighed og god Forstaaelse imellem Sognefolkene og Sognepræsten, og tilholde enhver at efterleve, hvad de efter Loven, Ritualet og Forordningerne ere pligtige«. — Der nævnes intet om den Dispensation fra Ritualet, som tidligere var givet Mag. Langgaard, og som Bispem havde mindet om i sin Indstilling, lige saa lidt som der tales om Formaninger og Irettesættelser til Bønderne. Reskriptet havde da ogsaa kun den Virkning, at Mag. Langgaard fastholdt sin Begæring om Afsked.

Heri bestyrkedes han yderligere ved nye Plagerier, han var Genstand for, og som udgik fra hans Avindsmand, Herredsfoged Bruun. Krogstrup, der paa den Tid havde forladt Præstegaarden, var uden sit Vidende Aarsag dertil. »Jeg tænkte nu«, skriver Mag. Langgaard i Februar til Biskoppen, »at jeg var i Sikkerhed, hvad den kære Krogstrups

Bortrejse fra Klim kunde være angaaende; men før end jeg ser mig om, indstævnes mine Husfolk og jeg, og her tages Tingsvidne paany. Hvorledes jeg her udi skal forholde mig, veed jeg snart ikke; dog tænker jeg, at Hr. Otto, som er i sit Fædreland, selv bedst kan forklare sig for sin Øvrighed og holde mig uden Tiltale og Ansvar«. Sagen var den, at Herredsfogden mistænkte Otto Krogstrup for at ville overtræde Forordningen af 29de Januar 1745, som forbød Personer, der fra Kongeriget begave sig til Herrnhut, at føre noget som helst af deres Ejendom med sig ud af Landet, da denne i saa Tilfælde var forbrudt. Det var Herredsfogden bekendt, at Krogstrup i sin Tid var bleven sat i Skat af en Formue paa 700 Rdlr., og nu henholdt han sig til Mag. Langgaard for at faa Rede paa, hvor de Penge vare, og hvor Krogstrup agtede at rejse hen. Da Otto Krogstrup af Sognepræsten blev underrettet om denne Sag, befandt han sig i Kolding, og herfra sendte han den 25de Februar en Redegørelse for sine Formuesomstændigheder til Stiftsøvrigheden over Aalborg Stift. »Jeg har vel paa den Tid, da Formueskatten blev paalagt, haft og angivet 6—700 Rdlr., som var min Fædreneav; men det er og vist, at jeg af samme Penge havde laant min sl. Broder, som var Præst i Haslund i Aarhus Stift, nogle Hundrede Rigsdaler, hvilke Penge jeg alle har eftergivet hans Enke og 5 smaa umyndige Børn, og aldrig faar eller forlanger noget deraf, siden hans Enke og Børn har højt fornøden det lidet, som var efter ham, til deres Underholdning. Dernæst saa er der i Klim Præstegaard af Tyve bortstjaalet fra mig 2de Gange en stor Del af samme Penge, som jeg havde hos mig selv, hvilket er vel bekendt. For det 3die har jeg anvendt en Del paa sl. Hr. Povlsens Børn i Harridslev, som jeg lovede deres Forældre i levende Live at antage mig og forsørge, saa vidt jeg kunde, siden de ikke fik synderligt efter deres Forældre, og vare alle umyndige og smaa. Jeg kan derfor med al Sandhed bekende hermed for høje Øvrighed, at jeg ikke haver 100 Rdlr. tilbage i

Behold af min Fædrearv; og at jeg ikke har kunnet oplægge noget af 50 Rdlr., som jeg aarlig bekom i mit Embede, kan den gunstige Øvrighed selv let slutte«. Samtidig med denne officielle Erklæring, som blev indlemmet i Tingsvidneakten fra Hanherredernes Ting, sendte Krogstrup en særlig Skrivelse til Biskoppen. »Som jeg har den Fortrolighed til Deres Højærværdighed, at De elsker mig og gerne vil hjælpe mig i alt, hvad De kan, saa tager jeg mig og den Frihed i Besynderlighed at skrive Dem til herom, og for Biskoppen bekender af mit Hjerte, at jeg ikke har de Penge, som jeg er angivet for, men har i Sandhed anvendt dem til det, som jeg i min Erklæring til Stiftamtmanden og Hr. Biskoppen har skrevet. Jeg vilde dog nødig se, at Mag. Langgaard skulde komme i nogen Fortræd for det, som er usandfærdigt. Thi som jeg hører, saa har Herredsfogden indstævnet Mag. Langgaard med hans Husfolk og vil tage Tingsvidne over ham og sende det til Kongen, som han plejer at gøre. Derfor er min underdanigste Begæring til Deres Højærværdighed, at De vil styre denne Sag til det bedste. Thi det er aabenbart, at Herredsfogden gør det af lutter Fjendskab til Langgaard og mig, som han nu saa lang en Tid har øvet imod os, og stræber af al Magt at faa vor Frelzers Sag udryddet ganske. Desuden er det jo en urimelig Sag, at Langgaard skulde kunne vide, hvor jeg er, og hvor jeg rejser hen, da jeg i Sandhed ikke veed det selv, hvor jeg kommer i Verden. Jeg har i disse Tider besøgt mine Venner her og der, og veed ikke, hvor jeg agter at opholde mig endnu«.

Dette Brev, dat. Kolding den 25de Februar 1748, er det sidste fra Krogstrup, som haves i Aalborg Bispearkiv. Herefter forsvinder hans Spor, og han forlod senere Landet og rejste til Herrnhut.

Hjemme i Klim rasede Striden videre mellem Rationalisterne og de »Særsindede«, med Chikanerier i det daglige Liv og Beskyldninger og Vidneførsler paa Tinget. Biskoppen havde d. 27de Februar tilskrevet Sognebeboerne et mange

Sider langt Hyrdebrev, som Sognefogden lod oplæse for de forsamlede Bymænd paa Grandestævnet. Men det varsler kun daarligt for Biskoppens Ønsker om Fred og Forsoning, at de to Partier ikke kunde enes om at besvare det i en fælles Skrivelse, men maatte takke Biskoppen hver for sig: Jens Graversen skriver paa den ene Parts Vegne, de syv sædvanlige Ordførere paa den andens. — Men Sognepræsten blandede sig nu ikke mere i Striden. Han havde fornyet sin Ansøgning om Afsked, og den blev ham bevilget d. 19de April 1748. Øvrigheden var ikke faret lempeligt frem imod ham. Processer og Domme vare faldne over ham Slag i Slag, men det gør et forsonende Indtryk at se, at Regeringen nu viser ham en Imødekommenhed, som han tidligere forgæves havde ansøgt om. Provsteretsdommen var endnu ikke bragt i Udførelse. Nu fik han ved et kgl. Reskript baade Fritagelse for Afbigten og Eftergivelse af de 70 Rdlr. i Bøde. Stridens Bitterhed skulde være glemt.

Mag. Langgaard blev Sommeren over i Klim. Da han forlod sin Præstegaard, tabe vi hans Spor for bestandig. Der siges, at han gik til Amerika.

Derimod blive vi en enkelt Gang efter mange Aars Forløb mindede om hans Kapellan Otto Krogstrups Navn. I Luxdorps Kalenderoptegnelser findes under 21de Marts 1781 en Notits om, at »en Herrnhuter Krogstrup, tjenende Etatsraad Hansen«, havde ladet trykke nogle Prædikener, som Provst Hvid havde holdt i Frelserens Kirke paa Kristianshavn, men at Politimesteren havde lagt sig imellem og forbudt baade Salg og videre Trykning af dem. — Hvis denne Herrnhut er Hr. Otto Krogstrup, have vi heri et Vidnesbyrd om, at han endnu i sin høje Alderdom tjente den samme Sag, som han havde viet sin tidligste Manddoms Aar, og for hvis Skyld han havde afbrudt sin Embedsbane og forladt sit Fædreland.

Kilder: Aalborg Stifts Ordinationsprotokol, almindelige Kopibøger, Landemodesager og en Pakke Breve, betegnet Cap. C. Loc. 8 Fasc. 1. Hanherredernes Tingbog. (Alt i Provinsarkivet i Viborg).